

Opetushallitukselle

Viite: Dnr 35/041/2012

Asia: Lapsiasiavaltuutetun lausunto perusopetuksen ja lisäopetuksen opetussuunnitelman perusteista.

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59–60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Lapsiasiavaltuutettu arvioi hallituksen esitysluonnosta lapsen oikeuksien yleissopimuksen näkökulmasta.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Lapsiasiavaltuutettu on tutustunut perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin, erityisesti lukuihin 1-12. Lapsiasiavaltuutettu ei tässä lausunnossa ota tarkemmin kantaa opetussuunnitelman yksittäisiin kohtiin, mutta esitämme joitakin yleisemmän tason kommentteja koskien perusopetuksessa annettavaa opetussuunnitelman perusteiden mukaisen toiminnan arviointia ja seurantaa, lapsen osallisuutta sekä ihmisoikeuskasvatusta.

Toiminnan lapsivaikutusten arviointi ja kouluhyvinvoinnin kehittäminen

Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että opetussuunnitelman perusteiden laadinnan yhteydessä toteutettaisiin nimenomainen lapsivaikutusten arviointi. Sen lisäksi olisi välttämätöntä toteuttaa opetussuunnitelman perusteiden mukaisen toiminnan jälkikäteinen lapsivaikutusten arviointi.

Lapsivaikutusten arviointi perustuu lapsen oikeuksien sopimukseen, jonka mukaan lapsen etu on otettava ensisijaisesti huomioon kaikessa lasta koskevassa päätöksenteossa ja muussa toiminnassa (3 (1) art). Lapsen edun huomioonottaminen edellyttää, että päätöksentekoa ja toimintaa arvioidaan yksittäisten lasten, lapsiryhmien sekä yleensä lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta. Lapsen edun toteutuminen tulee varmistaa jälkikäteisellä arvioinnilla ja arvioinnin perusteella tehtävillä muutoksilla ja korjauksilla sekä päätöksiin että muuhun toimintaan.¹

Lapsiasiavaltuutettu korostaa, että opetussuunnitelman perusteiden tulee osaltaan varmistaa kouluhyvinvoinnin toteutumista. Opetussuunnitelman perusteet ja sen perusteella tehtävät paikallisen tason opetussuunnitelmat ohjaavat päivittäistä koulutyötä, jossa on varmistettava lasten hyvinvoinnin toteutuminen, oppimisen ohella. Kouluhyvinvointi koskee koko kouluyhteisöä; niin oppilaita, opettajia, oppilashuollon henkilöstöä kuin muitakin koulussa työskenteleviä. Kouluhyvinvoinnin varmistamisessa on tärkeää osallistaa lasten vanhemmat toimintaan ja sen suunnitteluun.

Lapsiasiavaltuutetun vuosikirjassa 2014 *”Eriarvoistuva lapsuus – lasten hyvinvointi kansallisten indikaattorien valossa”* on käsitelty lasten hyvinvoinnin tilaa koulumaailmassa monesta eri näkökulmasta. Selvityksessä esitetään suositukseksi muun muassa, että lapset ja vanhemmat otetaan mukaan koulun kehittämiseen.² Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan olisi välttämätöntä, että kouluhyvinvointia arvioitaisiin säännöllisesti näiden hyvinvointi-indikaattorien valossa. Opetussuunnitelman perusteissa olisi tärkeää kirjata, miten laajempaa hyvinvointinäkökulmaa arvioidaan ja kehitetään tunnistuen muun muassa Kouluterveyskyselyn ulottaminen koskemaan alakouluikäisiä oppilaita.

Lapsella on oikeus niin fyysiseen kuin psyykkiseen hyvinvointiin. Koko kouluyhteisö, oppilaat mukaan lukien, on kodin ja perheen ohella keskeisessä asemassa tämän varmistamisessa.

Lasten osallisuus

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12 artiklan mukaan lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä ja saada se huomioiduksi kaikissa lasta koskevissa asioissa lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla.

Lapsiasiavaltuutettu korostaa, että opetussuunnitelman perusteista lähtien on huolehdittava siitä, että oppilailta on mahdollisuus itse vaikuttaa opetussuunnitelmiin ja niiden toimeenpanoon perusopetuksessa. Ratkaisevaa tässä on etenkin paikalliseen opetussuunnitelmatyöhön osallistuminen. Lasten osallisuus kouluhyvinvoinnin kehittämisessä ja varmistamisessa on erityisen merkityksellistä – lasten kokemustiedon ymmärtäminen ja kunnioittaminen on aikuisten tärkeimpiä velvollisuuksia.

Ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus perusopetuksessa

Ihmisoikeuskasvatus luo perustaa oppilas- ja yhteisötasoiselle hyvinvoinnille sekä tämän kehittämiselle. Lapsiasiavaltuutettu jättää pohdittavaksi, onko tarpeen kehittää ihmisoikeuskasvatusta jatkossa varsinaiseksi oppiaineeksi. Joka tapauksessa on myönteistä, että esim. 3.-6. luokkien opetussuunnitelman perusteissa todetaan, että ”[o]ppilaita opetetaan tuntemaan ihmisoikeuksia koskevien sopimusten merkitys yhteiskunnassa ja maailmassa; erityisesti pe-rehdytään Lapsen oikeuksien sopimukseen”. Myös monessa kohdin yleisemmällä tasolla opetussuunnitelman perusteissa nojaututaan ihmisoikeuksiin.

Edellä mainittu ei kuitenkaan korvaa varsinaista ihmisoikeuskasvatusta, joka on todettu Ihmisoikeuskeskuksen vuonna 2013 toteuttamassa laajassa selvityksessä ihmisoikeuskasvatuksesta ja -koulutuksessa Suomessa.³ Selvityksessä todetaan, että ihmisoikeudet on lähtökohtaisesti huomioitu melko hyvin perusopetusta määrittävissä asiakirjoissa, mutta kirjaukset eivät ole varmistaneet ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen toteutumista kouluissa. Syyksi arveltiin, että koulutuksen järjestäjät sekä rehtorit ja opettajat eivät miellä opetussuunnitelman arvopohjaa riittävän velvoittavaksi.

Selvitykseen liittyen Ihmisoikeusvaltuutuskunta antoi suosituksensa, joissa se muun muassa esitti, että ihmisoikeuskasvatuksen- ja koulutuksen toimeenpano on kirjattava opetussuunnitelman perusteisiin ja vastaaviin linjauksiin, osana oikeusperustaa, ei ainoastaan arvopohjaan. Toimeenpano olisi kirjattava koulutusala- ja -astekohtaisiin ja paikallistason opetussuunnitelmiin.

Lapsiasiavaltuutettu katsoo välttämättömäksi, että ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus otetaan konkreettisemmin osaksi opetussuunnitelmia. Parhaiten lapsen oikeudet oppimiseen ja kasvatukseen tältä voisivat toteutua omana oppiaineenaan.

Jyväskylässä 21.10.2014

Tuomas Kurttila
Lapsiasiavaltuutettu

Merike Helander
Lakimies

-
- ¹ Lapsen edun tulkinnasta YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 (suomeksi)
http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=11437003&name=DLFE-31534.pdf
- ² http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=479644&name=DLFE-29907.pdf, s. 150-151.
- ³ <http://ihmisoikeuskeskus-fi-bin.directo.fi/@Bin/d50ececc0a6ba6952774e5966cac744c/1413619109/application/pdf/272052/IOK-Ihmisoikeuskasvatus-%20ja%20-koulutusselvitys.pdf>